

УДК 316.614-053.4/5-056.264

DOI 10.32626/2413-2578.2021-18.72-85

Константинів О.В.

konstantyniv15@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0002-0660-2657>

ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛЬНОЇ ВЗАЄМОДІЇ ДІТЕЙ З ПОРУШЕННЯМИ МОВЛЕННЯ З ОДНОЛІТКАМИ З ТИПОВИМ РОЗВИТКОМ

Відомості про автора: Оксана Константинів, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри логопедії та спеціальних методик Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. E-mail: konstantyniv15@gmail.com

Contact: Oksana Konstantyniv, Associate Professor of Speech Therapy and Special Techniques Kamianets-Podilsky Ivan Ohienko National University. Email: konstantyniv15@gmail.com

Константинів О.В. Особливості соціальної взаємодії дітей з порушеннями мовлення з однолітками з типовим розвитком. У статті здійснений комплексний аналіз наукових досліджень щодо соціалізації дітей з тяжкими порушеннями мовлення. Висвітлено причини та прояви порушень соціальної взаємодії дітей з порушеннями мовленнєвого розвитку з однолітками з нормо-типовим розвитком. У дослідженнях звертається увага на специфічні прояви соціалізації дітей з ТПМ які пов'язані з поведінковими, емоційними та когнітивними труднощами.

Теоретичне дослідження дозволило виявити сильні та слабкі аспекти соціальної взаємодії дітей з тяжкими порушеннями мовлення. До слабких аспектів відносять соціальне уникання, гіперактивну поведінку, невміння працювати в команді, відмову від міжособистісної та групової комунікації з дітьми; агресивну або захисну поведінку; уникнення прямих контактів з однолітками, прояв тривожності, елементи аутистичних рис поведінки. Проте, на відміну від описаних труднощів, було виявлено і сильні сторони взаємодії дітей з ТПМ з однолітками, а саме вміння дружити, використовувати вербальну та

невербальну поведінку для створення спільного рішення з однолітками та вміння залучати молодших за віком дітей у гру.

Ключові слова: соціалізація, соціальна взаємодія, порушення мовлення, діти з тяжкими порушеннями мовлення.

Константинов О.В. Особенности социализации взаимодействия детей с нарушениями речи с детьми с нормальным развитием. В статье проведен анализ комплексного анализа научных исследований социализации детей с тяжелыми нарушениями речи. Обозначены причины и проявления нарушений социального взаимодействия детей с нарушениями речевого развития со сверстниками с нормальным развитием. В исследованиях обращается внимание на специфические проявления социализации детей с нарушениями речи, которые связаны с поведенческими, эмоциональными и когнитивными трудностями.

Теоретическое исследование позволило выявить сильные и слабые аспекты социального взаимодействия детей с тяжелыми нарушениями речи. К слабым аспектам относятся социальное избегание, гиперактивное поведение, неумение работать в команде, отказ от межличностной и групповой коммуникации с детьми; агрессивное или защитное поведение; избегание прямых контактов со сверстниками, проявление тревожности, элементы аутических симптомов в поведении. Однако, в отличие от описанных трудностей, были выявлены и сильные стороны взаимодействия детей с нарушениями речи со сверстниками, а именно умение дружить, использовать вербальное и невербальное поведение для создания общего решения со сверстниками и умения вовлекать младших по возрасту детей в игру.

Ключевые слова: социализация, социальное взаимодействие, нарушение речи, дети с тяжелыми нарушениями речи.

Konstantyniv O. Peculiarities of social interaction of children with speech disorders with peers with typical development. One of the important problems of today is the socialization of children with speech disorders. Difficulties in adapting children with speech disorders indicate underdeveloped communication skills and social behavior in general. Depending on the type of speech disorders, children have difficulty mastering the culture and patterns of behavior in general, they have difficulty interacting with the social environment, adequately respond to situational changes in achieving their goals, which can lead to imbalance of behavior. Socialization can be seen as a process of adaptation of the child to

the social environment, reaching a certain level of development, the child becomes able to interact with other people.

The article analyzes a comprehensive analysis of studies of socialization of children with severe speech disorders. The causes and manifestations of disorders of social interaction of children with speech development disorders with peers with normative development are highlighted. The study focuses on specific manifestations of socialization of children with speech disorders, which are associated with behavioral, emotional and cognitive difficulties.

Theoretical studies have revealed the strengths and weaknesses of social interaction of children with severe speech disorders. Weaknesses include social avoidance, hyperactive behavior, inability to work in a team, refusal of interpersonal and group communication with children; aggressive or defensive behavior; avoidance of direct contact with peers, anxiety, elements of autistic traits in behavior. However, in contrast to the described difficulties, the strengths of children's interaction with TPM with peers were identified, namely the ability to make friends, use verbal and nonverbal behavior to make joint decisions with peers and the ability to involve young children in play.

Key words: socialization, social interaction, speech disorders, children with severe speech disorders.

Актуальність дослідження. Соціалізація – це процес, за допомогою якого діти готуються стати успішними членами суспільства. Для цього необхідно освоїти навички, моделі поведінки, культуру та цінності, необхідні для компетентного функціонування в суспільстві, в якому росте дитина. У більш широкому плані соціалізація — це процес, за допомогою якого культура передається або відтворюється в кожному новому поколінні.

Однією із важливих проблем сучасності є соціалізація дітей з порушеннями мовлення. Труднощі адаптації дітей з порушеннями мовленнєвого розвитку свідчать про недостатньо сформовані комунікативні вміння, так і соціальну поведінку в цілому. Залежно від типу мовленнєвих порушень діти відчують труднощі в оволодінні культури та моделей поведінки в загальному, у них відзначаються труднощі взаємодії із соціальним середовищем, адекватного реагування на ситуативні зміни в досягненні своїх цілей, що може призвести до дисбалансу в поведінці. Мовленнєві порушення є

серйозною проблемою, так як у цієї категорії дітей часто порушено повноцінне спілкування з однолітками, що призводить згодом до формування комплексу неповноцінності, негативно позначається на когнітивних здібностях, а також на поведінці та соціалізації дитини в цілому. Саме тому і виникає необхідність вивчити причини та прояви порушення соціальної взаємодії дітей з тяжкими порушеннями мовлення.

Аналіз наукових джерел. На проблеми соціальної адаптації, взаємодії дітей із порушеннями розвитку вказував у своїх працях і Л. Виготський. Включення дітей з порушеннями мовлення в систему соціальних відносин також обумовлено низкою труднощів. У процесі розвитку дитини-дошкільника, у тому числі з мовленнєвими порушеннями, існує ймовірність впливу спектру факторів різного походження (соціальних, біологічних), що негативно впливають на процес соціалізації.

Результати наукових досліджень О. Матюшенко, свідчать що діти з тяжкими порушеннями мовлення мають значні труднощі у соціальній взаємодії ніж їх однолітки з нормо-типовим розвитком внаслідок не сформованості комунікативних навичок. Перехресні дослідження С. Norbury, D. Gooch, С. Wray, G. Baird, T. Charman , E. Simonoff, G. Vamvakas, A. Pickles свідчать, що діти з тяжкими порушеннями мовлення мають нижчі соціальні навички та менше стосунків з однолітками [4] через брак вміння підтримувати дружбу.

К. Наг однією з характерних особливостей соціальної поведінки, яку часто виявляють у дітей з тяжкими порушеннями мовлення виділяє соціальне відсторонення [8,9]. Дослідження, з використанням опитувальників, оцінених вчителями, виявили, що діти з тяжкими порушеннями мовлення мають значно вищий рівень соціальної відстороненості порівняно з іншими дітьми [10,11]. У той час як самі по собі значні комунікативні труднощі у дітей не передбачають рівня стриманості, емоційності та регулятивних навичок поведінки [12]. Цей висновок змусив припустити, що діти з тяжкими порушеннями мовлення бояться соціальних ситуацій, не тільки через труднощі в спілкуванні, але через труднощі в емоційному розвитку [10]. Ця ідея пов'язана з раніше описаною теорією, яка називається «Модель соціальної девіантності» [8]. Ця теорія припускає, що діти з порушеннями мовлення можуть мати притаманні труднощі соціально-емоційного розвитку, незалежно від їх мовленнєвих труднощів, і саме

ці соціально-емоційні проблеми призводять до проблем взаємодії з іншими людьми [8]. Однак не зрозуміло чи є соціальне відсторонення ключовою поведінкою, що сприяє виникненню проблем дітей з тяжкими порушеннями мовлення з однолітками з нормо-типовим розвитком? Невідомо, чи виникають соціальні труднощі у всіх дітей з тяжкими порушеннями мовлення?

Метою дослідження є аналіз результатів дослідження взаємодії дітей з тяжкими порушеннями мовлення з однолітками що не мають порушень з метою встановлення будь-якої послідовності щодо специфіки їх труднощів соціальної взаємодії. Це може посилити наше розуміння потенційних механізмів, що лежать в основі труднощів соціалізації дітей даної категорії та сприяти розробці ефективних, адаптованих заходів.

Виклад основного матеріалу. Виклад основного матеріалу. Результати аналізу наукових досліджень І. Матющенко, Г. Соколової, S. Redmond, M. Rice та інших свідчать, що діти з тяжкими порушеннями мовлення мають вищий рівень поведінкових проблем [13]. Ряд науковців, що досліджують поведінку дітей з порушеннями мовлення знаходять докази екстерналізації проблем, до яких належать агресивна, опозиційна поведінка [15.16]. Г. Соколова, В. Brinton, М. Fujiki труднощі соціальної взаємодії пояснюють браком комунікативних навичок та навичок виразного мовлення, необхідних для чіткого вираження власних потреб, тому агресивна поведінка використовується як протест або тривожність. Наприклад, труднощі розуміння зверненого мовлення призводять до дезадаптації у соціальних ситуаціях, а також внутрішнє мислення може бути відносно незрілим і включати в себе недоречні думки про наміри інших, і це може призвести до неадекватної відповіді на ситуацію, наприклад, використання фізичної агресії [16].

Результати дослідження А. Саблевої дозволили виділити спектр дизонтогенетичних (пов'язаних з порушенням мовлення) та соціальних факторів, що призводять до труднощів соціалізації дітей із тяжкими порушеннями мовлення:

- 1) внаслідок мовленнєвих порушень спостерігаються прояви вторинних порушень у психофізичному розвитку, а саме порушення в емоційно-поведінковій сфері, труднощі соціально-комунікативного розвитку;

2) відсутність наступності комунікативної поведінки як базової складової розвиваючого середовища, наступності стратегії взаємодії дітей та дорослих в освітньому процесі та сім'ї;

3) незорієнтованість середовища на суб'єктній позиції дитини в ньому, дефіцит педагогічного спілкування, що створює фрустрацію потреби спілкування для дитини, недостатня поінформованість батьків про особливості розвитку дитини з порушеннями мовлення, їх недостатня готовність до створення повноцінного мовленнєвого середовища, позиція спостерігача щодо корекційно-педагогічного процесу.

Г. Соколова виділяє труднощі соціальної взаємодії молодших школярів із порушенням мовлення, які проявляються у не вмінні звертатися з проханнями, постановки уточнюючих питань у процесі пояснення матеріалу чи завдання; орієнтування в інструкціях лише спрямовані на їхню предметну діяльність, ніж на пізнавальну; на уроці їхнє активне мовлення, як правило, звернене до вчителя у вигляді відтворення реплік своїх однокласників без додаткової розумової обробки; будь-яке переключення з одного виду діяльності в іншу супроводжується своєрідним «вибухом» вербальної активності егоцентричної спрямованості.

І. Матюшенко виділила загальні особливості поведінки дітей з порушенням мовлення у спілкуванні з однолітками: відмова від вступу до міжособистісних та групових відносин з дітьми; агресивна, відлякувальна або захисна поведінка; уникнення прямих контактів з однолітками, прояв тривожності, елементів аутистичних рис поведінки, як використання механізму психологічного захисту.

Прояви порушення соціальної взаємодії дітей з тяжкими порушеннями мовлення широко представлені у зарубіжних дослідженнях, у яких соціалізація розглядаються в призмі сформованості таких навичок, як: загальна соціальна компетентність; поведінка під час гри; соціальна взаємодія; поведінка тощо.

Більшість досліджень І. Vakopoulou, J. Dockrell, G. Conti-Ramsden, N. Botting, G. Conti-Ramsden, P. Levickis що вивчали загальну соціальну компетентність однолітків, виявили у дітей більш високий рівень труднощів порівняно з дітьми без порушень розвитку [9,17,20,27]. Деякі дослідження (І. Vakopoulou; J. Dockrell, G. Conti-Ramsden) виявили нижчий рівень соціальних навичок у дітей молодшого шкільного віку з ТПМ порівняно з дітьми з типовим

розвитком [17,20]. Існує певна невідповідність у віці, коли проблеми з однолітками є найбільш вираженими. У дослідженні J. Grove, G.Conti-Ramsden, С. Donlan зазначено підвищений рівень проблем з однолітками у віці 4 та 5 років, які зменшуються у 7 років [27], дослідження G. Lindsay, J. Dockrell свідчить про підвищений рівень проблеми соціальної взаємодії у віці 8 і 10 років дітей з ТПМ [28]. Соціометричні вимірювання показали, що дітей з ТПМ менш люблять і порівняно з дітьми з типовим розвитком [25].

Існують індивідуальні відмінності в загальній соціальній компетенції однолітків, які слід підкреслити. Дослідження В. Brinton, М. Fujiki, Е. Montague, J. Hanton показує, що деякі діти з ТПМ мають високий рівень агресії, а деякі мають високий рівень абстиненції, інші діти з ТПМ мають типовий соціальний профіль [18]. Як і дослідження Р. Mok, А. Pickles, К. Durkin показало, що 20% дітей з порушеннями мовлення у їхній вибірці не мали проблем з однолітками [7]. М. Guralnick, J. Gottman, М. Hammond, були виокремлені сильні сторони соціальної взаємодії, такі як взаємні дружні стосунки в такій же мірі, як і у дітей з типовим розвитком [26].

Немає остаточних результатів щодо типу взаємодії дітей з типовим розвитком з однолітками з ТПМ. У деяких дослідженнях виявлено, що діти з ТПМ уникають ігрової взаємодії з однолітками [32] і спостерігається високий рівень активного відсторонення від них [9]. Діти з порушеннями мовлення рідше спілкуються зі своїми однолітками на ігровому майданчику ніж їх однолітки [9]. З іншого боку D. Resco вважає, що неігрова поведінка зустрічається рідко, а діти з ТПМ демонструють високий рівень взаємодії з однолітками на дитячому майданчику [31]. Крім того, діти з ТПМ можуть брати участь у грі з однолітками, причому деякі демонструють більш витончені рівні гри, ніж діти з типовими розвитком мовлення [22]. Цікаво, що одне дослідження показало, що діти з ТПМ в основному спілкуються з однолітками, коли вони граються не примусово [9].

Кожне з досліджень, що досліджують соціальну поведінку, свідчать, що діти з ТПМ зазвичай мають значні труднощі з доступом до гри [22,28,29]. Діти з ТПМ як правило використовують пасивні моделі соціальної взаємодії [29], вони рідко є ініціаторами гри [22], і вони швидше будуть очікувати від однолітків на запрошення до гри[28].

Результати досліджень щодо характеристики взаємодії дітей з ТПМ з однолітками різні. Дослідження М. Fey, L. Leonard, K. Wilcox виявили, що діти з порушеннями мовлення відчують труднощі ведення бесіди з однолітками [25]. Діти з тяжкими порушеннями мовлення спрямовують менше запитів до своїх однолітків порівняно з дорослими [32]. Вони також ставлять менше запитань про внутрішній стан, коли спілкуються з однолітками у порівнянні з тим, коли вони грають з молодшими дітьми [25]. Крім того, діти з ТПМ з більшою ймовірністю, ніж діти з нормо-типовим розвитком, використовують теми розмови, які вже були представлені, що свідчить, що їм важче вводити нові теми для розмови [23].

З іншого боку, значна кількість досліджень D. Pesco, S. H. Lederer, H.K. Craig, T. Gallagher та інші виявили дивовижні сильні сторони щодо характеристиках соціальної комунікації дітей з ТПМ. А саме, вони не менше використовують мовлення як спосіб пошуку інформації від свого партнера, ніж діти без порушень [31]; вони знають правила гри та мають бажання грати зі своїми однолітками [27]. Справді, схоже, що гра полегшує комунікацію дітей з ТПМ. Однолітки з нормо-типовим розвитком спрямовані на дітей з порушеннями мовлення частіше під час гри, ніж між інтервалами гри, і це схоже, допомагає дітям з ТПМ підтримувати розмову, оскільки їх партнер може створити спільну комунікативну ситуацію, яку вони можуть використовувати для створення взаємодії [21]. Під час гри діти з ТПМ також можуть обмінюватися сценаріями, використовуючи невербальну поведінку [27].

Значна кількість досліджень I. Vakoroulou, J. Dockrell, W. Campbell, K. Marton, B. Abramoff свідчать про труднощі командної взаємодії дітей з порушеннями мовлення. Командна взаємодія була досліджена у дітей молодшого шкільного віку, з використанням експерименту, який вимагав від дітей спільної роботи та групової діяльності. У більшості випадків такі ситуації були конфліктними [17,19]. Дітям з ТПМ було важко розподіляти ролі, дотримуватись послідовності виконання дій, прогнозувати наслідки власної поведінки, розуміти мотив дій інших тощо. На відміну від дітей з типовим розвитком, які прагнуть роз'яснень у своїх однолітків, розуміють мотиви власних дій, що призводять до конфліктної ситуації, діти з ТПМ вибирають менше складні стратегії вирішення конфліктів, наприклад, залучення дорослих або фізичну помсту. W. Campbell,

припускає, що діти типовим розвитком мають менш тонке розуміння конфліктних ситуацій ніж діти з ТПМ, оскільки вони дають менш точні судження щодо вирішення конфліктів стратегії у порівнянні [19]. Діти з ТПМ під час виконання спільних завдань дають менше підтверджуючих коментарів, ніж діти без порушень [25], а також діти з ТПМ, які демонструють високий рівень абстиненції або високий рівень агресії відповідно з труднощами виконують спільні завдання [18]. Крім того, дітям з типовим розвитком, у взаємодії з дітьми із ТПМ потрібно більше часу для прийняття групових рішень, ніж зазвичай без них [26]. Таким чином, схоже, що дітям з нормо-типовим розвитком важко взаємодіяти з дітьми з ТПМ для досягнення спільних цілей.

За результатами дослідження В. Brinton, М. Fujiki, Е. Montague, J. Nanton спостерігаються випадки, коли діти з порушеннями мовлення мають типовий соціальний профіль та демонструють достатній рівень кооперативних навичок, які не гірші, ніж у однолітків з типовим розвитком [18]. Крім того, вони приймають рішення групи (команди, класу), успішно використовують невербальну поведінку, використовуючи вербальні висловлювання з тією ж швидкістю, що й діти без порушень [25]. Таким чином, це говорить про те, що труднощі у співпраці демонструють не всі діти з порушеннями мовленнєвого розвитку.

Дослідження М. Fujiki, В. Brinton, Т. Isaacson, С. Summers свідчать, що діти з тяжкими порушеннями мовлення можуть бути жертвою глузування однолітків з типовим розвитком. [9]. Діти з ТПМ мають підвищений ризик стати жертвою своїх однолітків у віці 7–8 років [32] та у віці 11 років [20]. Однак, дослідження М. Fujiki [9] не знаходить різниці в рівнях віктимізації між дітьми з іншими порушеннями розвитку і дітьми з ТПМ у віці 6–10 років. Дослідження G. Conti-Ramsden, N. Botting [20] включає велику вибірку з двохсот дітей з ТПМ. Це означає, що існує підвищений ризик віктимізації серед дітей з ТПМ. Розбіжність у теперішніх висновках щодо знуцання над дітьми з ТПМ може бути результатом відмінності в техніках вимірювання, у деяких дослідженнях використовуються показники анкетування дітей, соціометрія, а в інших дослідженнях використовується пряме спостереження [9]. Однолітки дітей із тяжкими порушеннями мовлення, можливо, менше схильні до знуцань, коли за ними спостерігає дорослий, і тому демонструють соціально прийнятну поведінку.

Висновки. Проаналізовані наукові дослідження розширили розуміння природи соціальної взаємодії дітей з тяжкими порушеннями мовлення з однолітками з типовим розвитком та охарактеризували труднощі, які мають діти даної категорії.

До причин що зумовлюють труднощі соціалізації дітей з тяжкими порушеннями мовлення відносять: порушення мовленнєвого розвитку (бідний і недостатньо точний словник, відсутні необхідні навички спілкування); негативний комунікативний досвід дитини з тяжкими порушеннями мовлення (глузування однолітків, підвищені вимоги дорослих тощо); проблеми, зумовлені індивідуально-типологічними особливостями (дратівливість, запальність, нестримність, плаксивість, негативні звички) .

Проаналізовані дослідження розкривають основні причини деяких соціальних характеристик дітей з тяжкими порушеннями мовлення. Проте, на відміну від описаних труднощів, було виявлено і сильні сторони взаємодії дітей з ТПМ з однолітками, а саме вміння дружити, використовувати вербальну та невербальну поведінку для створення спільного рішення з однолітками та вміння залучати однолітків у гру. Можна зробити висновок, що діти з порушеннями мовлення можуть мати соціальні труднощі, спричинені їх соціально-емоційними розвитком, незалежно від порушень мовлення, і саме ці соціально-емоційні проблеми призводять до проблем із спілкуванням з іншими людьми. Тому, виникає потреба з'ясування природи соціальної дезадаптації дітей з ТПМ. Наприклад, як впливають на успішність та труднощі соціальної взаємодії дітей порушеннями мовлення моделі поведінки однолітків з нормо-типовим розвитком та дорослих (батьків, вчителів тощо)?

Бібліографія

1. Матющенко І.М. До проблеми соціалізації дітей з тяжкими порушеннями мовлення // Журнал Логопедія, 2, 2002 / URL: <http://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/10774>; **2. Сабелева А.** Коррекционно-развивающая среда как фактор преодоления трудностей социализации детей с тяжелыми нарушениями речи // Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата педагогических наук / URL: <http://autoref-korreksionno-razvivayushchaya-sreda-kak-faktor-preodoleniya-trudnostei-sotsializatsii-detei.pdf>; **3. Соколова Г.** Особливості когнітивної сфери дітей з порушеннями мовлення // // Наука і освіта, 2021, 1 // URL:

<https://scienceandeducation.pdpu.edu.ua/articles/2021-1-doc/2021-1-st1> ;

4. . Norbury, C.F.; Gooch, D.; Wray, C.; Baird, G.; Charman, T.; Simonoff, E.; Vamvakas, G.; Pickles, A. The impact of nonverbal ability on prevalence and clinical presentation of language disorder: evidence from a population study. *J. Child Psychol. Psychiatry Allied Discip.* 2016, 57, 1247–1257; **5. Mok, P.L.H.;** Pickles, A.; Durkin, K.; Conti-Ramsden, G. Longitudinal trajectories of peer relations in Int. *J. Environ. Res. Public Health* 2020, 17, 3140 26 of 28 children with specific language impairment. *J. Child Psychol. Psychiatry Allied Discip.* 2014, 55, 516–527; **6. Redmond, S.M.; Rice, M.L.** The Socioemotional Behaviors of Children With SLI: Social Adaptation or Social Deviance? *JSLHR J. Speech, Lang. Hear. Res. JSLHR J. Speech, Lang. Hear. Res. Am. Speech-LanguageHearing Assoc.* 1998, 4198, 688–700.; **7. Fujiki, M.; Brinton, B.;** Isaacson, T.; Summers, C. Social Behaviors of Children With Language Impairment on the Playground: A Pilot Study. *Lang. Speech Hear. Serv. Sch.* 2001, 32, 101–113.; **8. Hart, K.I.; Fujiki, M.;** Brinton, B.; Hart, C.H. The Relationship Between Social Behavior and Severity of Language Impairment. *J. Speech Lang. Hear. Res.* 2004, 47, 647.; **9. Stanton-Chapman, T.L.;** Justice, L.M.; Skibbe, L.E.; Grant, S.L. Social and Behavioral Characteristics of Preschoolers With Specific Language Impairment; 2007; **10. Fujiki, M.; Spackman, M.P.;** Brinton, B.; Hall, A. The Relationship of Language and Emotion Regulation Skills to Reticece in Children With Specific Language Impairment. *J. Speech Lang. Hear. Res.* 2004, 47, 637–646.; **11. Chow, J.C.;** Wehby, J.H. Associations Between Language and Problem Behavior: a Systematic Review and Correlational Meta-analysis Theoretical Framework. *Educ Psychol Rev* 2018, 30, 61–82.; **12. McCabe, P.C.** Social and behavioral correlates of preschoolers with specific language impairment. *Psychol. Sch.* 2005, 42, 373–387.; **13. Van Daal, J.; Verhoeven, L.;** Van Balkom, H. Behaviour problems in children with language; impairment. *J. Child Psychol. Psychiatry Allied Discip.* 2007, 48, 1139–1147. ; **15. Yew, S.G.K.;** O’Kearney, R. The Role of Early Language Difficulties in the Trajectories of Conduct; **16. Problems Across Childhood.** *J. Abnorm. Child Psychol.* 2015.; **17. Bakopoulou, I.;** Dockrell, J.E. The role of social cognition and prosocial behaviour in relation to the socio-emotional functioning of primary aged children with specific language impairment. *Res. Dev. Disabil.* 2016, 49–50, 354–370; **18. Brinton, B.; Fujiki, M.;** Montague, E.C.; Hanton, J.L. Children With Language Impairment in Cooperative Work Groups. *Lang. Speech Hear.*

Serv. Sch. 2000, 31, 252.; **20. Campbell, W.N.;** Skarakis-Doyle, E. Innovations in measuring peer conflict resolution knowledge in children with LI: Exploring the accessibility of a visual analogue rating scale. J. Commun. Disord. 2011, 207–217.; **21. Conti-Ramsden, G.;** Botting, N. Conti-Ramsden & Botting: Social Difficulties and Victimization in Children With Social Difficulties and Victimization in Children With SLI at 11 Years of Age. J. Speech, Lang. Hear. Res. BULLET 2004, 47, 145–161.; **23. Craig, H.K.;** Gallagher, T.M. Interactive play: The frequency of related verbal responses; 1986; Vol. 29;.; **24. Craig, H.K.;** Washington, J.A.; Arbor, A. Access Behaviors of Children With Specific Language Impairment; 1993; Vol. 36;. **25. Edmonds, P.E.;** Haynes, W.O. Topic manipulation and conversational participation as a function of familiarity in school-age language-impaired and normal language peers. J. Commun. Disord. 1988, 21, 209–228.; **26 Fey, M.;** Leonard, L.; Wilcox, K. Speech style modifications of language-impaired children. J. Speech Hear. Disord. 1981, 46, 91–97.; **27 Guralnick, M.J.;** Gottman, J.M.; Hammond, M.A. Effects of social setting on the friendship formation of young children differing in developmental status. J. Appl. Dev. Psychol. 1996, 17, 625–651.; **28. Lederer, S.H.** “Let’s pretend that...”: Metacommunications in the collaborative pretend play of boys with specific language impairment, New York University, 1996. **29. Liiva, C.A.;** Cleave, P.L. Roles of Initiation and Responsiveness in Access and Participation for Children With Specific Language Impairment. J. Speech, Lang. Hear. Res. 2005, 48, 868–883.; **30. Margolis, R.B.** Social Entry Patterns of Autistic, Language Impaired, and Typically Developing Children, Hofstra University, 2001.; **31. Marton, K.;** Abramoff, B.; Rosenzweig, S. Social cognition and language in children with specific language impairment (SLI). J. Commun. Disord. 2005.; **32 PESCO, D.** Peer talk : children with specific language impairment in dyadic and group interactions., Library and Archives Canada = Bibliothèque et Archives Canada, 2005.; **33 Redmond, S.M.** Peer Victimization Among Students With Specific Language Impairment, Attention Deficit/Hyperactivity Disorder, and Typical Development. Lang. Speech. Hear. Serv. Sch. 2011, 42, 520–535.

References

1. Matiushchenko I.M. Do problemy sotsializatsii ditei z tiazhkymy porushenniamy movlennia // Zhurnal Lohopediia, 2, 2002 / URL: <http://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/10774>; **2. Sabeleva A.** Korrektsyonno-razvyvaiushchaia sreda kak faktor preodoleniia trudnostei

sotsyalyzatsyy detei s tiazhelymy narushenyamy rechy // Avtoreferat dySSERTatsyy na soyskanye uchenoi stepeny kandydata pedahohycheskykh nauk / URL: <http://autoref-korreksionno-razvivayushchaya-sreda-kak-faktor-preodoleniya-trudnostei-sotsializatsii-detei.pdf>; **3. Sokolova H.** Osoblyvosti kohnityvnoi sfery ditei z porushenniamy movlennia // // Nauka i osvita, 2021, 1 // URL: <https://scienceandeducation.pdpu.edu.ua/articles/2021-1-doc/2021-1-st1>; **4. 1. Norbury, C.F.; Gooch, D.;** Wray, C.; Baird, G.; Charman, T.; Simonoff, E.; Vamvakas, G.; Pickles, A. The impact of nonverbal ability on prevalence and clinical presentation of language disorder: evidence from a population study. *J. Child Psychol. Psychiatry Allied Discip.* 2016, 57, 1247–1257; **5. Mok, P.L.H.;** Pickles, A.; Durkin, K.; Conti-Ramsden, G. Longitudinal trajectories of peer relations in Int. *J. Environ. Res. Public Health* 2020, 17, 3140 26 of 28 children with specific language impairment. *J. Child Psychol. Psychiatry Allied Discip.* 2014, 55, 516–527; **6. Redmond, S.M.;** Rice, M.L. The Socioemotional Behaviors of Children With SLI: Social Adaptation or Social Deviance? *JSLHR J. Speech, Lang. Hear. Res. JSLHR J. Speech, Lang. Hear. Res. Am. Speech-LanguageHearing Assoc.* 1998, 4198, 688–700.; **7. Fujiki, M.;** Brinton, B.; Isaacson, T.; Summers, C. Social Behaviors of Children With Language Impairment on the Playground: A Pilot Study. *Lang. Speech Hear. Serv. Sch.* 2001, 32, 101–113.; **8. Hart, K.I.;** Fujiki, M.; Brinton, B.; Hart, C.H. The Relationship Between Social Behavior and Severity of Language Impairment. *J. Speech Lang. Hear. Res.* 2004, 47, 647.; **9. Stanton-Chapman, T.L.;** Justice, L.M.; Skibbe, L.E.; Grant, S.L. Social and Behavioral Characteristics of Preschoolers With Specific Language Impairment; 2007; **10. Fujiki, M.;** Spackman, M.P.; Brinton, B.; Hall, A. The Relationship of Language and Emotion Regulation Skills to Reticence in Children With Specific Language Impairment. *J. Speech Lang. Hear. Res.* 2004, 47, 637–646.; **11. Chow, J.C.;** Wehby, J.H. Associations Between Language and Problem Behavior: a Systematic Review and Correlational Meta-analysis Theoretical Framework. *Educ Psychol Rev* 2018, 30, 61–82.; **12. McCabe, P.C.** Social and behavioral correlates of preschoolers with specific language impairment. *Psychol. Sch.* 2005, 42, 373–387.; **13. Van Daal, J.;** Verhoeven, L.; Van Balkom, H. Behaviour problems in children with language; impairment. *J. Child Psychol. Psychiatry Allied Discip.* 2007, 48, 1139–1147. ; **15. Yew, S.G.K.;** O’Kearney, R. The Role of Early Language Difficulties in the Trajectories of Conduct; **16. Problems Across Childhood.** *J. Abnorm. Child Psychol.* 2015.; **17. Bakopoulou, I.;** Dockrell, J.E. The role of social cognition and prosocial behaviour in relation to the

socio-emotional functioning of primary aged children with specific language impairment. *Res. Dev. Disabil.* 2016, 49–50, 354–370; **18. Brinton, B.; Fujiki, M.**; Montague, E.C.; Hanton, J.L. Children With Language Impairment in Cooperative Work Groups. *Lang. Speech Hear. Serv. Sch.* 2000, 31, 252.; **20. Campbell, W.N.**; Skarakis-Doyle, E. Innovations in measuring peer conflict resolution knowledge in children with LI: Exploring the accessibility of a visual analogue rating scale. *J. Commun. Disord.* 2011, 207–217.; **21. Conti-Ramsden, G.; Botting, N.** Conti-Ramsden & Botting: Social Difficulties and Victimization in Children With Social Difficulties and Victimization in Children With SLI at 11 Years of Age. *J. Speech, Lang. Hear. Res. BULLET* 2004, 47, 145–161.; **23. Craig, H.K.**; Gallagher, T.M. Interactive play: The frequency of related verbal responses; 1986; Vol. 29;.; **24. Craig, H.K.**; Washington, J.A.; Arbor, A. Access Behaviors of Children With Specific Language Impairment; 1993; Vol. 36;. **25. Edmonds, P.E.**; Haynes, W.O. Topic manipulation and conversational participation as a function of familiarity in school-age language-impaired and normal language peers. *J. Commun. Disord.* 1988, 21, 209–228.; **26 Fey, M.**; Leonard, L.; Wilcox, K. Speech style modifications of language-impaired children. *J. Speech Hear. Disord.* 1981, 46, 91–97.; **27 Guralnick, M.J.**; Gottman, J.M.; Hammond, M.A. Effects of social setting on the friendship formation of young children differing in developmental status. *J. Appl. Dev. Psychol.* 1996, 17, 625–651.; **28. Lederer, S.H.** “Let’s pretend that...”: Metacommunications in the collaborative pretend play of boys with specific language impairment, New York University, 1996. **29. Liiva, C.A.**; Cleave, P.L. Roles of Initiation and Responsiveness in Access and Participation for Children With Specific Language Impairment. *J. Speech, Lang. Hear. Res.* 2005, 48, 868–883.; **30 Margolis, R.B.** Social Entry Patterns of Autistic, Language Impaired, and Typically Developing Children, Hofstra University, 2001.; **31. Marton, K.**; Abramoff, B.; Rosenzweig, S. Social cognition and language in children with specific language impairment (SLI). *J. Commun. Disord.* 2005.; **32 Pesco, D.** Peer talk : children with specific language impairment in dyadic and group interactions., Library and Archives Canada = Bibliothèque et Archives Canada, 2005.; **33 Redmond, S.M.** Peer Victimization Among Students With Specific Language Impairment, AttentionDeficit/Hyperactivity Disorder, and Typical Development. *Lang. Speech. Hear. Serv. Sch.* 2011, 42, 520–535.

Received 06.09.2021

Accepted 06.10.2021